

בגדרי איסור דם

מקור האיסור¹

1. תלמוד בבלי מסכת כריתות דף ד עמוד ב

אמר רבא: שלש כריתות האמורות בדם למאי? אחת לדם חולין, ואחת לדם קדשים, ואחת לדם התמצית² לקדשים לאינס לחוץ לכפרה. הניחא לר' יהודה, דתניא: דם התמצית באזהרה, ר' יהודה אומר: בכרת, אלא לרבנן הניחא למאי אתא? ואפילו לר' יהודה, כרת נפקא ליה מן כל דם! דתניא, רבי יהודה אומר: דם - מה תלמוד לומר כל דם? אין לי אלא דם קדשים שהנפש יוצא בו [שהוא מכפר], דם חולין ודם התמצית מניין? ת"ל: כל דם! אלא אימא לרבנן: אחד לדם חולין, ואחד לדם קדשים, ואחד לדם כיסוי. לם חיה ועוף שכיסו ונתגלה סד"א בטלה חגב חרעא ולי הדא חכלה עפרא דעלמא הוא ולא לחייב קמ"ל

ואמר רבא: חמשה לאוין האמורין בדם למה? אחת לדם חולין³, ואחת לדם קדשים, ואחת לדם כיסוי, ואחת לדם איברין, ואחת לדם התמצית.⁴

דם האברים שלא פירש

2. תלמוד בבלי מסכת חולין דף יד עמוד א

מתני'. השוחט בשבת וביום הכיפורים, אף על פי שמתחייב בנפשו - שחיטתו כשרה:

גמ'. אמר רב הונא, דרש חייא בר רב משמיה דרב: אסורה באכילה ליומא, ונסבין חבריא למימר רבי יהודה היא⁵.

3. תוספות מסכת חולין דף יד עמוד א

ונסבין חבריא למימר רבי יהודה היא - אבל לרבנן שרי באכילה אפילו בו ביום וא"ת והא אין יכול למולחה בשבת וי"ל כגון שעבר ומלחה אי נמי בלא מליחה נמי שריא באומצא אף על גב דאיכא לאו בדם הנבלע באברים כדאמר בפרק דם שחיטה (כריתות דף כא:) ה"מ היכא דפירש לחוץ אבל כל זמן שלא פירש מותר כדמוכה בפ' כל הבשר (לקמן דף קיא.) שהיו אוכלין כבד עד שלא נפלט דמו דחלטי ליה בחלא ואיהו שרי וחלייה דאי חלייה אסור איהו נמי אסור דכי היכי דפליט הדר בלע⁶ ואמר נמי התם ככר שחתך עליה בשר אסור לאוכלה אבל הבשר עצמו מותר. ובפרק מפנין (שבת דף קכח.) גבי בשר תפל אסור לטלטלו אמרינן דבר אווזא שרי משום דחזי לאומצא⁷ ולקמן בשמעתינן אמר השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא⁸. ומתוך כך נראה דבשר לצלי לא בעי מליחה כלל⁹ דם האברים שלא פירש שרי וכן אומר ר"ת ולא מבעיא כשנצלה הבשר יפה ונפלט כל הדם מן הבשר דשרי אלא אפי' לא נצלה כ"כ מותר.¹⁰

4. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ו הלכה יב

... והרוצה לאכול בשר חי מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה ואחר כך יאכל, ואם חלטו בחומץ מותר לאכול כשהוא חי, ומותר לשתות החומץ שחלטו בו שאין החומץ מוציא הדם.

+/השגת הראב"ד/ והרוצה לאכול בשר חי וכו'. כתב הראב"ד ז"ל א"א/ לבשר חי אינו צריך מליחה דם האברים דלא פירש מותר וכן כתב רב אחאי ז"ל, עכ"ל.⁺

5. כסף משנה הלכות מאכלות אסורות פרק ו הלכה יב

כתב הרב מהר"י נ' חביב ז"ל שנראה שדברי רבינו סותרים זה את זה דמשמע דטעמא דכשחלטו בחומץ לאוכלו כשהוא חי הוא משום דסבר

דם האברים שלא פירש מותר וזה הפך ממ"ש תחלה הרוצה לאכול בשר חי מולחו יפה יפה והאריך בישוב הדבר. והעולה מדבריו הוא שסובר רבינו דם האברים שלא פירש מותר כדמוכה בהיא דחליטה ואפ"ה הצריך בבשר (חי) מליחה משום דבכל בשר שיחתך יש לחוש שמא התחיל להתפרד קצת דם מהאברים ולכך צריך מליחה ומיהו א"צ לשהות במלחו כמו לקדרה אלא מליחה דרך עראי כמו לצלי אלא שבבשר החי צריך הדחה יפה אח"כ ולצלי א"צ הדחה משום דנורא מישאב שייב ע"כ.

וק"ל על דבריו שרבינו כתב מולחו יפה יפה ופשט לשון זה משמע דמליחה יפה בעיא כמו לקדרה ולא סגי במליחה דרך עראי כמו לצלי. וליישוב דברי רבינו נ"ל שהוא סובר שדם האברים אף על פי שלא פירש אסור אם הוא ראוי לפרוש אבל כשחלטו בחומץ מיצמת צמית ושוב אינו ראוי לפרוש ומש"ה שרי:¹¹

דם האברים שפירש בחתיכה ממקום למקום

6. תלמוד בבלי מסכת חולין דף קיג עמוד א

אמר שמואל משום ר' חייא: השובר מפרקתה של בהמה קודם שתצא נפשה - הרי זה מכביד את הבשר, וגוזל את הבריות, ומבליע דם באברים. איבעיא להו: היכי קאמר מכביד את הבשר וגוזל את הבריות משום דמבליע דם באברים, הא לדידיה - שפיר דמי, או דלמא - לדידיה נמי אסור¹²? תיקון¹³.

7. תוספות מסכת חולין דף יד עמוד א

...ואף על פי שנפלט מבפנים מצד זה לצד זה אינו אסור עד שיפרוש לחוץ כדאמרינן (כריתות דף כא) גבי ככר שחתך עליה בשר דאפי' מאן דאסר הככר, שרי הבשר אף על פי שלא יצא דמו עדיין

8. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מליחה סימן סט סעיף יא¹⁴

בשר שנתבשל בלא מליחה, צריך שיהיה בתבשיל ששים כנגד אותו בשר ואז מותר הכל (גם החתיכה עצמה).

הגה: ויש אוסרים אותה חתיכה אפילו בדאיכא ס' נגד החתיכה (טור בשם י"א והגהות מיימוני בשם סמ"ק והגהות ש"ד וארוך ומהרא"י ומרדכי בשם ראב"ן), והכי נהוג אם לא לצורך, כגון לכבוד שבת או לכבוד אורחים, דאז יש לסמוך אדברי המקילין (ב"י בשם א"ח וד"ע עד"מ).

9. ש"ך יורה דעה סימן סט ס"ק מו

מו (פמ"ג) ויש אוסרין אותה חתיכה כו'. אין לפרש הטעם דחנ"נ דהא לא נאסר הבשר מעולם אלא עתה מחמת הבישול נאסר וכן כ' הרא"ש ומביאו בית יוסף אלא הטעם משום דרוטב מבלבל טעם החתיכה וגורם שהדם שבתוכו פירש ממקום למקום וכדאייתא במרדכי והג"ה ש"ד וע"ל ס"ק ס"ח:

דם שמלחו ודם שבישלו¹⁵

10. תלמוד בבלי מסכת חולין דף קט עמוד א

מתני'. הכחל - קורעו ומוציא את חלבו, לא קרעו - אינו עובר עליו; הלב - קורעו ומוציא את דמו, לא קרעו - אינו עובר עליו.

11. רש"י מסכת חולין דף קט עמוד א

הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו אינו עובר עליו - להיות בכרת ובמס' כריתות (דף כב) מוקים לה בלב עוף שאין בדמו כזית אבל בבמה חייב כרת אם לא קרעו לאחר בשולו אבל בשרו אינו נאסר שהלב חלק הוא ואינו בולע והכי נמי אמרינן בפסחים (דף עד:) שאני לב דשיע.

והא דאמר זעירי אינו עובר עליו בחטאות הפנימיות - כגון פרים ושעירים הנשרפים וטעמא מפרש לקמן¹⁹.

19. צמצם צדק יורה דעה סט בתחילתו

והרשב"א בתורת הבית הארוך דף קכז כתב דלכאורה נראה שהוא דרבנן אבל במשמרת הבית דע"ה סע"א נראה שנוטה יותר דיש בו איסורא דאורייתא ולכן לענין מעשה קשה לסמוך דהוי דרבנן שהרי להרמב"ם ורש"י לא קיי"ל כזעירי גם להסמ"ג הוא פלוגתא דאמוראי וגם לפי דברי זעירי יש כמה סברות שיש בו איסור דאורייתא (כמו חצי שיעור) או אפילו לאו (זעירי רק בא לומר שאין בו כרת וכן משמע ברא"ש פרק כה סימן לז) לכן יש להחמיר ובלא"ה כ' הרשב"א במ"ה דגם למ"ד שהוא דרבנן יש להחמיר בספקותיו יעו"ש שמוכרח בגמרא²⁰

20. שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן פז

המעושן והמבושל בחמי טבריא, אין לוקין עליו. וכן המבושל בשר במי חלב, או בחלב מתה, או בחלב זכר, או שבישל דם בחלב, פטור, ואין לוקין על אכילתו משום בשר בחלב.²¹

21. תורת החטאת כלל א דין ז

ז. כתב הסמ"ג [קלז] אם עכו"ם משמש בבית ישראל ונתן הבשר בקדירה ואינו ידוע אם הדיחו או לא נאמן במסיה לפי תומו ויש חולקין בזה כמו שכתב הסמ"ג בשם ריב"א וכתב בתרומת הדשן סי' ע"ט דוקא במילי דרבנן כגון כאן דדם שבשלו אינו עובר עליו²² ולכך עכו"ם נאמן במסיה לפי תומו אבל לא במילי דאורייתא חוץ מבעדות אשה וכן כתב בית יוסף [סי' סט ד"ה וכתב בספר המצוות].

22. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מליחה סימן סט סעיף י

עובד כוכבים משמש בבית ישראל ונתן הבשר בקדירה, ואין ידוע אם הדיחו, אם יודע העובד גלולים מנהג ישראל סומכין על דבריו, אם היה שם ישראל יוצא ונכנס או שום קטן בן דעת. הגה: ובהד מינייהו סגי (טור), או במסיה לפי תומו שהדיחו יפה או שישיראל, אפילו קטן, יוצא ונכנס, דמרתת הואיל ויודע מנהגי ישראל. מיהו אם מיחה לעובד גלולים שלא ידיחו בלא רשותו, והוא עבר על דבריו, אסור, דהא חזינן דאינו מרתת ואין לסמוך גם כן אדבריו (הגהת ש"ד ואו"ה).

23. כף החיים פז אות נ

אות י"ג ועיין לעיל סימן ס"ט אות א' מה שהארכנו בזה וכתבנו שם דגם דעת השולחן ערוך דם שבשלו או מלחו אינו אלא מדרבנן יעו"ש ואפשר דהכא כתב דברי הרמב"ם רק לאשמעינן דם שבישל בְּחֶלֶב פטור אבל לא לענין דתידוק מינה הא משום דם לוקין.

24. שו"ת יביע אומר חלק ה - יורה דעה סימן ה

וי"ל לפמ"ש בשו"ת הרי"מ מגור (חיו"ד ס"ס ז) בד' הרמב"ם הנ"ל, דדוקא דם גמור שבשלו או מלחו אסור מה"ת, כיון שהיה אסור מתחלה לכן אף אחר השינוי ע"י בישול ומליחה עובר עליו, אבל דם איברים שפירש ע"י בישול או מליחה כיון שמעיקרו לא היה אסור כלל, ותחלת איסורו בא כשפירש ע"י הבישול והמליחה, י"ל שפיר דמותר מה"ת. ע"ש. וכן יש להעמיס בכוננת מרן הש"ע.

12. תוספות מסכת חולין דף קט עמוד א

הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו אינו עובר עליו - פירש בקונטרס במס' כריתות (דף כב.) מוקי לה בלב עוף דאין בדמו כזית אבל בהמה חייב כרת אם לא קרעו לאחר בשולו. ואי אפשר לומר כן דבהדיא אמרינן בהקומץ רבה (מנחות דף כא.) דדם שבשלו אינו עובר עליו אם אכלו והא דמוקי לה בפ' דם שחיטה (כריתות דף כב.) בלב עוף משום דבכל ענין קתני מתניתין דאינו עובר עליו בין חי בין מבושל.

13. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ו הלכה ו

הלב בין לצלי בין לקדרה קורעו ומוציא את דמו ואחר כך מולחו, ואם בשל הלב ולא קרעו קורעו אחר שבשלו ומותר ואם לא קרעו ואכלו אינו חייב עליו כרת, במה דברים אמורים בלב העוף שאין בו כזית דם, אבל אם היה לב בהמה חייב כרת שהרי יש בו כזית מדם שבתוך הלב שחייבין עליו כרת. +/השגת הראב"ד/ הלב בין לצלי וכו'. כתב הראב"ד ז"ל א"א/ לא נאמר אלא בצלי דכבולעו כך פולטו, עכ"ל. +

14. מגיד משנה הלכות מאכלות אסורות פרק ו הלכה ו

אבל אם היה לב בהמה וכו'. בפ' דם שחיטה כריתות (דף צ"ה) שהוא [כ"ב] הובא בהלכות ויש מי שכתב שכשאמרו שבלב בהמה חייב כרת דוקא אכלו קודם בשול אבל אחר בשול לא דם שבשלו אינו חייב עליו כדאיתא במנחות בפרק הקומץ רבה (דף כ"א) ולא נתבאר זה בדברי רבינו:

15. לחם משנה הלכות מאכלות אסורות פרק ו הלכה ו

והרב מהר"ר לוי נ' חביב... עוד כתב שם במ"ש ה"ה בדין דם מבושל שלא נתבאר בדברי רבינו. דלשון רבינו משמע הפך יש מי שכתב דאפילו על דם בישול חייב מדלא כתב רבינו אבל אם היה לב בהמה חייב כרת אם אכלו קודם בישול והעד שלא כתב בשום מקום בספרו המימרא של פרק הקומץ רבה דם שבישלו שאינו חייב כרת משמע דס"ל דאינה הלכה. ותמה על ה"ה איך כתב שלא נתבאר בדברי רבינו:

16. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ט הלכה ו

המעושן והמבושל בחמי טבריא וכיוצא בהן אין לוקין עליו, וכן המבושל בשר במי חלב או בחלב מתה או בחלב זכר או שבשל דם בחלב פטור ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב.¹⁶

17. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף כא עמוד א

גופא, אמר זעירי א"ר חנינא: דם שבישלו אינו עובר עליו בין מחולין בין דקדשים ואכלו אינו עובר עליו דלא לא מייבנה תורה אלא על הדם הראוי לכפרה ודם קדשים משנישלו לא חי למליחה ונפק מתורת דם ומליח הכי הוא כמותא. יתיב רבא וקא אמר לה להא שמעתא. איתיביה אביי: הקפה¹⁷ את הדם ואכלו, או שהמחה את החלב וגמעו - חייב! לא קשיא: כאן שהקפה באור, כאן שהקפה בחמה; באור - לא הדר, בחמה - הדר. בחמה נמי, לימא: הואיל ואידחי אידחי, דהא בעא מיניה רבי מני מר' יוחנן: דם שקרש ואכלו, מהו? אמר ליה: הואיל ונדחה ידחה! אישתיק. אמר ליה: דלמא ודאי כאן בחטאות החיצוניות, כאן¹⁸ בחטאות הפנימיות? אמר: אדכרתן מילתא, דאמר רב חסדא: דם שקרש בחטאות ואכלו - חייב, ולקח... ונתן אמר רחמנא, [והא] בר לקיחה ונתינה הוא; בחטאות הפנימיות ואכלו - פטור וטביל... והזהא אמר רחמנא, והאי לאו בר טבילה והזהא הוא. ורבא ידיה אמר: אפילו בחטאות הפנימיות ואכלו - חייב, הואיל וכנגדו ראוי בחטאות החיצונות.

18. רש"י מסכת מנחות דף כא עמוד א

כאן בחטאות החיצונות - הא דקתני הקפה את הדם בחמה ואכלו חייב והוא הדין לשל חולין הואיל וראוי לכפרה בקדשים.